

Gilbert Achcar: De arabiska revolutionerna ett år efteråt

[Intervju från 14 december 2011. Publicerad i [International Viewpoint](#), januari 2012.]

Vi närmar oss ettårsminnet av utbrottet för ”den arabiska våren” i Tunisien. Störtandet av Ben Ali öppnade vägen för massmobiliseringarna i Egypten och störtandet av Hosni Mubarak, störtandet av Gaddafi i Libyen, mobiliseringarna i Jemen och president Ali Abdullah Salehs avgång, mobiliseringarna i Gulfstaterna och i Syrien för demokrati. Hur ska vi karakterisera dessa rörelser?

De är i själva verket rörelser vars gemensamma utgångspunkt är kravet på demokrati: de äger rum i länder med despotiska regimer och kräver att regimen och regeringen ska förändras och att det politiska livet ska demokratiseras. Denna sida är gemensam för de angivna rörelserna och ger dem även deras styrka, ty när de demokratiska kraven kombineras med de möjligheter till samhällsrevolt som är mycket starka i regionen går det att förena stora folkmassor med olika åsikter. Man får inte glömma att rörelsen i Tunisien började med en samhällsexplosion. Den unge Mohamed Bouazizi som satte eld på sig själv protesterade mot sina levnadsförhållanden och ställde inte några politiska krav. Hans fall riktade ljuset mot frågan om den endemiska arbetslösheten i länderna i regionen, i synnerhet ungdomsarbetslösheten, den ekonomiska krisen, frånvaron av sociala perspektiv. Detta är de grundläggande ingredienserna. Men när de kombineras med motstånd mot en despotisk regim så antar rörelsen betydande proportioner, som vi kan se i de nämnda länderna. I de länder där frågan om despotism inte har ställts lika skarpt, eller där regimen är mer liberal och mer tolerant mot politisk mångfald – Marocko till exempel – upptäcker vi tvärtom en rörelse som byggs kring sociala frågor, men som ännu inte har fått den bredd som den snabbt uppnådde i Tunisien, Egypten, Libyen, Jemen, Bahrain och Syrien.

Hur ser du på utvecklingen av USA:s och de europeiska ländernas politik i regionen? Innebär valen i Tunisien, Marocko och Egypten, eller den militära interventionen i Libyen, att imperialismen eller de nationella kompradorborgarklasserna har återtagit initiativet?

I din fråga finns två aktörer: borgarklasserna och imperialismen. De är inte exakt samma sak. Dessutom är detta en del av världen där inte alla de som nu arbetar i samförstånd med västmakterna, och med USA i synnerhet, är regeringar som man kan beteckna som borgerliga – jag talar om oljemonarkierna vid Persiska viken som har en förkapitalistisk sida och är kaster av kupongklippare som exploaterar oljeinkomsterna. I dessa länder är det inte den lokala borgarklassen – oavsett om det är en kompradorborgarklass eller ej – som sitter vid makten. Man bör göra dessa nödvändiga distinktioner.

Vad gäller USA – den viktigaste imperialistiska kraften i regionen – kan man säga att de har återställt balansen lite grann efter den mycket besvärliga situation som upproren i Tunisien och Egypten hade försatt dem i, men att tala om att ha ”återtagit initiativet” förefaller mig överdrivet. De har lyckats få tillbaka lite anseende genom att ingripa i Libyen till förhållandevis liten kostnad för dem och genom att framställa det som om de stod ”på upprorets sida”. De kombinerar detta med ett allmänt snack om demokrati och – tvärtom vad vissa påstår – utsträcks detta hycklande snack också till monarkierna vid Persiska viken, även om det i deras fall inte kombineras med några handlingar. USA försöker framställa sig som anhängare till de frihetsvärden som de under flera årtionden har svingat som ett ideologiskt vapen, speciellt under kalla kriget. I Syrien är detta ganska lätt eftersom det är en regim som är allierad med Iran, som de inte har någon speciell tillgivenhet för, inte mer än de hade för regimen i Libyen. Men att säga att de har återupprättat sin maktposition i regionen vore ytterst överdrivet. I själva verket är de pågående händelserna ett tecken på en avsevärt minskad amerikansk makt. Vi ser detta speciellt i fallen Syrien och Libyen.

I Libyen var västs ingripande i huvudsak en intervention på håll, utan trupper på marken. Det inflytande som USA kan ha över den pågående processen är mycket begränsat. Det är i själva verket ingen som kontrollerar situationen i detta land, där utvecklingen i allt större grad inte alls är i USA:s smak, inklusive ökande protester mot Nationella övergångsrådet och dess – för övrigt mycket försälda – försök att genomföra en rekonstruktion av staten.

I Egypten ser vi att Washingtons militära allierade fortfarande har kontroll över situationen, men deras styre utmanas hårt på gatan, av en folklig rörelse som lever vidare – i synnerhet på samhälls- och politisk nivå där den återspeglas i de hårda strider som pågår. De islamistiska strömningarnas ökade styrka på parlamentarisk nivå vittnar om en ny regional faktor: även om dessa strömningar inte utgör något hot mot den amerikanska imperialismen så är de inte ett lika lätthanterligt verktyg eller allierad som militären. Det finns spänningar inom förbundet, samarbetet, mellan armén och Muslimska brödrskapet. Det är inte jämförbart med vad Mubarakregimen var för USA.

Det förklarar också varför USA i betydande omfattning har tvingats omdefiniera sin politik i regionen eftersom deras traditionella allierade har haft ytterst liten folklig legitimitet – och avslöjandena på Wikileaks visade att de inte hade särskilt stora illusioner om det. Nu är det gatorna som bekräftar folkets överhöghet och då måste USA hitta allierade med en verklig social bas. Det är därför de vänder sig till Muslimska brödrskapet, som efter att under de senaste åren ha demoniserats nu till skillnad från salafisterna framställs som ”moderata muslimer”. Muslimska brödrskapet är närvarande i hela regionen. USA behöver dem på samma sätt som de behövde dem på den gamla goda tiden under alliansen med dem mot Nasser, mot den arabiska nationalismen, mot Sovjetunionen och dess inflytande i regionen från 1950- fram till 1980-talet.

Monarkierna vid Persiska viken – speciellt de två som spelar en mycket viktig roll i arabvärlden idag, det saudiska kungadömet och emiratet Qatar – försöker också återta initiativet. Dessa två monarkier driver inte nödvändigtvis samma politik, de har en tradition av rivalitet och ibland till och med spänning mellan sig, men de har gjort gemensam sak med USA under försöken att driva händelserna i en riktning som inte hotar deras egna intressen och gör det möjligt för dem att på kort sikt stabilisera regionen. I synnerhet Qatars inflytande har vuxit betydligt av upproren, till skillnad från det saudiska kungadömet som i likhet med USA upplever att dess inflytande minskar. Emiratet Qatar har under flera år satsat på sina förbindelser med Muslimska brödrskapet och har blivit dess främsta finansiella uppbackare och har också byggt upp TV-kanalen Al Jazeera – ett politiskt verktyg med avsevärd politisk makt, som står till Muslimska brödrskapets förfogande samtidigt som de har en betydande närvaro inom dess personal. Qatar har spelat dessa kort under lång tid nu och händelserna har förvandlat dem till strategiska fördelar. Emiratet har således blivit en mycket värdefull och viktig allierad för USA, som det sedan länge har haft mycket nära relationer med, och USA:s viktigaste militära bas i regionen ligger också i landet. Men sedan ett tag har Qatar också odlat relationer till Iran, till det libanesiska Hizbollah och så vidare för att ”sprida ut riskerna” – det är mentaliteten hos en kupongklippare som konsoliderar sin aktieportfölj. Idag kan Qatar fullt ut utnyttja det regionala inflytande de har i USA:s ögon.

Allt detta kombineras också med Turkiets regionala roll. Där kan vi verkligen tala om att borgarklassen sitter vid makten, om ett land där regeringen verkligen framförallt är ett uttryck för den lokala kapitalismen. Den turkiska regeringen är USA:s allierade – Turkiet är medlem i NATO – men den agerar också utifrån den turkiska kapitalismens speciella intressen, vars handels- och investeringsoffensiv i regionen har fått en allt större betydelse på senare år.

Detta är några av de stora spelarna på statlig nivå i regionen. Men den största spelaren idag är massrörelsen. Även i de länder där den uppnått halva segrar, som Tunisien och Egypten, lever massrörelsen vidare.

Hur analyserar du de islamistiska partiernas valsegrar i Tunisien, Marocko och Egypten? Kan dessa framgångar tolkas som en upprepning av hur den iranska revolutionen återkalla-

des till ordningen 1979-1981 eller utgör de ett annat fenomen?

Det är olika beroende på land. Det är inte samma sak i Marocko som i Egypten eller Tunisien. I Marocko är det islamistiska partiets framgång mycket relativ, först och främst på grund av att valen bojkottades i stor skala. Enligt officiella siffror var valdeltagande mindre än hälften av de registrerade röstberättigade, vars antal dessutom på ett mystiskt sätt hade minskat sedan förra valet. Detta ägde rum mot bakgrund av en energisk bojkottkampanj från den verkliga oppositionen som samlas kring 20 februarirörelsen. För att korrigera detta intryck måste jag säga att dessa oppositionskrafter också omfattar en betydande islamistisk komponent som är radikal motståndare till regimen. Det islamistiska partiets framgång inom den "lojala oppositionen" i Marocko är således mycket relativ. Den har troligen blivit varmt välkomnad av monarkin, även om den inte fått stöd från den, för att ge intryck av att Marocko därmed har upplevt samma process som på andra ställen men under fredliga och konstitutionella former. Partiet i fråga har band till Muslimska brödraskapet.

I Tunisien och Egypten är de islamistiska partiernas valsegrar mer imponerande, men det är inget förvånande med det. I fallet Egypten – även här bör vi betona skillnaderna mellan länderna – kom dessa val efter decennier där Muslimska brödraskapet varit den enda existerande massoppositionen, medan salafisterna åtnjutit ett visst manöverutrymme eftersom Mubarak ansåg dem vara användbara för hans regim eftersom de sade sig vara opolitiska. Under årens lopp kunde dessa två delar av den islamistiska rörelsen utveckla sig, trots det förtryck som Muslimska brödraskapet tvingades utstå. Även om de inte startade massrörelsen (de anslöt sig till den under vägen) så befann sig dessa krafter i en bättre position än någon annan för att utnyttja rörelsen när den lyckades genomdriva en relativ demokratisering av institutionerna. Vi får inte glömma bort att Mubarak avgick så sent som i februari, och att det bara fanns några månader att förbereda sig inför valen. Det är inte särskilt mycket tid för att bygga upp en trovärdig alternativ oppositionskraft som kan segra på parlamentarisk nivå. Massrörelsen knäckte regimens parti – som var landets främsta valmaskin – men organisatoriskt var det ett brett organiserat uppror, ett flertal nätverk snarare än ett "ledande parti". Muslimska brödraskapet var alltså den enda organiserade kraften inom rörelsen som hade några materiella resurser.

Fallet Tunisien är annorlunda eftersom Ennadha – det islamistiska partiet – [skrivs ibland Al-Nahda – öa] förföljdes och var förbjudet under Ben Ali. Men Ben Alis regim förhindrade också att det uppstod en vänster eller ens demokratiska krafter. Dessa krafter hade inte den bredd som Ennadha fick i början av 1990-talet innan det förtrycktes, och som under årens lopp har gjort det möjligt för det att framstå som den starkaste och radikalaste motståndaren till Ben Ali, speciellt med hjälp från Al-Jazeera. Ennadha inledde inte heller upproret i detta land, men med tanke på den korta förberedelseperioden inför valen befann det sig i en mycket bättre position än de andra politiska krafterna.

De islamistiska partierna i Egypten och Tunisien hade pengar som är avgörande för en valkampanj. Tidigare kunde vänsterkrafterna i arabvärlden dra fördel av ett materiellt stöd från Sovjetunionen eller den ena eller andra nationalistiska regimen, men allt det tog slut för länge sedan. För de islamistiska partierna kan vi tvärtom notera att de hade flera konkurrerande stödjare: Qatar, Iran och det saudiska kungadömet. Qatars roll är i detta avseende mycket viktig. Ennadhas ledare Rached Ghannouchi reste till Qatar innan han återvände till Tunisien. Ennadhas nya flera våningar höga högkvarter i Tunis är inte inom de normala ramarna för en organisation som träder fram efter årtionden av förtryck. Det egyptiska Muslimska brödraskapet har haft ett överflöd av resurser och oupphörligt öppnat nya kontor i vända hörn i landet sedan februari förra året då de förklarades lagliga. Vi har sett de avsevärda ekonomiska tillgångar som de har utnyttjat under valkampanjen. Penningfaktorn är alltså i full verksamhet och läggs till deras symboliska kapital som den viktigaste oppositionskraften, och i fallet Egypten till att de inplanterats som en religiös politisk kraft som lyckades bygga upp ett avsevärt nätverk genom att bedriva socialt och välgörenhetsarbete. Det är inte konstigt att dessa krafter blev de främsta vinnarna i valen.

Kan de islamistiska krafterna på längre sikt ersättas av andra krafter som är under uppbyggnad?

För tillfället är det största problemet att det saknas ett trovärdigt alternativ. Det handlar inte bara om tid, utan också förmåga, förekomsten av ett trovärdigt politiskt och organisatoriskt projekt. Den enda kraft som enligt min åsikt skulle kunna bli en motkraft till de islamistiska partierna är inte liberaler av olika slag, som genom själva sin natur har en begränsad social bas, utan arbetarrörelsen. I länder som Tunisien och Egypten utgör den en betydande kraft – och till skillnad från liberalerna en kraft med folkliga rötter. Arbetarrörelsen är den enda kraft som kan bygga ett alternativ till den religiösa fundamentalismen i de berörda länderna. Det grundläggande problemet är i själva verket att arbetarrörelsen saknar politisk representation.

Det finns en stark arbetarrörelse både i Tunisien och Egypten: UGTT i Tunisien, som var en avgörande faktor när Ben Ali störtades, och den nya Egyptiska federationen av oberoende fackföreningar i Egypten. Den sistnämnda är inte någon marginell kraft: den säger sig redan ha en och en halv miljon medlemmar. Den bildades efter störtandet av Mubarak på grundval av den strejkrörelse som föregick och följde på detta störtande. Strejkrörelsen hade en avgörande roll för att störta Mubarak. I viss mening liknar den de oppositionella fackföreningar som har bildats mot diktaturerna i Korea, Polen och Brasilien.

Problemet är att arbetarrörelsen inte har någon politisk representation i Tunisien och Egypten, och tyvärr måste jag säga att den radikala vänstern i dessa länder inte har prioriterat en sådan inriktning. Vänstern tror att den kan spela en avgörande roll under händelserna genom att utropa och bygga sig själv politiskt, men händelseförloppet kräver en politik där själva den samhällsliga rörelsen lyfts fram mycket mer. Under stillsamma perioder, under de perioder då man vandrar i öknen, kan man prioritera uppbygget av politiska organisationer, men när man befinner sig i en situation av uppror så räcker det inte – jag säger inte att det inte behövs, men det räcker inte. Vi behöver initiativ som försöker skapa en bred rörelse. Enligt min uppfattning borde den klassiska tanken om ett arbetarnas massparti baserat på fackföreningsrörelsen vara central i länder som Tunisien och Egypten, men tyvärr är den inte speciellt framträdande i den radikala vänsterns politiska tänkande i dessa länder.

Varför verkar monarkierna (Marocko, Jordanien och den arabiska halvön) ”stå sig”? För Marocko nämnde du den nuvarande regimen ”tolerans”, men det är inte fallet för monarkierna på den arabiska halvön.

Även här måste vi göra åtskillnad. Först bör jag säga att Jordanien är mer likt Marocko än vissa monarkier vid Persiska viken. Det framställer sig också med en fasad av ”liberal tyranni”, ”liberal absolutism”. Det är absoluta monarkier där det inte finns någon folklig överhöghet men de har gått med på konstitutioner och ett visst mått av politisk liberalism med en politisk pluralism som inte är skenbar. Monarkin har också en social bas, en reaktionär bas av lantligt ursprung som monarkierna odlar. Detta kombineras givetvis med ett selektivt förtryck.

Men samhällssituationen skiljer sig mellan Marocko och Jordanien. I Marocko finns det en stark social rörelse. 20 februari-rörelsen har lyckats organisera betydande mobiliseringar och har hittills uppvisat en anmärkningsvärd uthållighet. Enligt min åsikt gjorde rörelsen ett misstag genom att börja med den konstitutionella frågan eller frågan om demokrati som inte ställs så skarpt i Marocko, medan den sociala frågan ställs mycket hårdare. Men under månadernas lopp har det skett en utveckling, och idag betonas det sociala mycket mer. Icke desto mindre kan det under nuvarande förhållanden bara ske ett folkligt uppror av samma typ som de i Tunisien eller Egypten kring sociala frågor, och inte kring frågan om demokrati, eftersom regimen är smart nog att inte visa tänderna kring den sistnämnda. Jämfört med andra upprorsländer, Ben Alis Tunisien eller Mubaraks Egypten, för att inte tala om Libyen eller Syrien, har det varit väldigt lite förtryck i Marocko.

Det finns beröringspunkter mellan Marocko och Jordanien, där regimen tillåter en kontrollerad

frihet, den öppnar säkerhetsventilen och släpper ut trycket. På samma gång utnyttjar regimen den etniska faktorn. Även i Jordanien är det mobiliseringar som inte är negligerbara och som fortsätter. Således finns det en verklig rörelse i dessa två länder – Marocko och Jordanien – även om den inte är av samma imponerande omfattning som den vi har sett i Tunisien, Egypten, Bahrain, Jemen, Libyen eller Syrien. Men regimen utnyttjar den ytterst konstgjorda etniska klyftan i Jordanien mellan ”infödda jordanier” och palestinier (det vill säga folk som har flytt från andra sidan Jordanfloden). Den jordanska monarkin är medveten om att palestinerna från Västbanken är i majoritet i landet och underblåser de ”infödda jordaniernas” rädsla för att vara i minoritet. Det är det klassiska receptet ”söndra för att härska”.

Om vi övergår till monarkierna vid Persiska viken så är situationen en annan. Där det är möjligt finns det folkliga rörelser även i dem. Det har funnits en social rörelse i Oman, nu ser vi hur det utvecklas en politisk rörelse i Kuwait, det har ägt rum – våldsamt förtryckta – proteströrelser och upplopp i det saudiska kungadömet. Och vi har naturligtvis Bahrain, den enda monarki vid Persiska viken som ställts inför ett uppror av större omfattning.

Undantagen är de synnerligen konstgjorda mikrostaterna – Qatar och Förenade Arabemiraten – där 80-90% av invånarna är ”utlänningar”, det vill säga inte har några rättigheter och när som helst kan deporteras. Det är alltså länder som inte fruktar de sociala rörelserna särskilt mycket och som har direkt skydd från västmakterna – USA, Storbritannien eller Frankrike (som har starka band till i synnerhet Förenade Arabemiraten, särskilt på militär nivå). Överallt annars har det funnits rörelser – till och med i Kuwait, där den infödda befolkningen är lite mer betydande, om än även här begränsad.

Och framförallt har vi upproret i Bahrain, som den lokala monarkin och sauderna har försökt framställa som en rent sekteristisk shiitisk rörelse mot den sunnitiska monarkin – shiiterna utgör den stora majoriteten av öns befolkning. Det finns förvisso en sekteristisk dimension, och den är stark i regionen: shiiterna förföljs i både Bahrain och det saudiska kungadömet (där de är i minoritet). Regimerna vid makten använder den mest ynkliga sekterism för att förhindra att det samlas en massrörelse, och underblåser en fientlighet mot shiiterna inom sin egen sociala bas. De använder givetvis också sina ekonomiska resurser för att köpa alla de kan. I Bahrain har vi med tanke på styrkeförhållandena sett en betydande demokratisk rörelse. Utan den utländska interventionen hade denna rörelse kunnat – och kan fortfarande – störta monarkin. Den utländska interventionen tog formen av trupper från gulfstaterna, framförallt saudiska, som snabbt skickades till ön för att komplettera de lokala styrkorna så att de kunde ägna sig åt att förtrycka rörelsen. Men rörelsen fortlever i Bahrain och den är inte på väg att falla ihop.

Slutligen har vi Jemen, som inte tillhör monarkierna vid Persiska viken men däremot samma region. Tillsammans med Sudan och Mauretanien är det ett av de fattigaste arabiska länderna. Två tredjedelar av befolkningen lever under fattigdomsgränsen. Jemen har under månader upplevt helt extraordinära mobiliseringar. Det finns stamfrågor som helt och fullt utnyttjas av regimen, liksom regionala frågor, så att händelserna har antagit aspekter som vi skulle kunna kalla ett ”kallt inbördeskrig” mellan två delar av befolkningen med imponerande mobiliseringar från båda sidor. Det är det enda av de berörda länderna där regimen har lyckats organisera stora äkta mobiliseringar, i motsats till de som Gaddafi organiserade i Tripoli eller som Assad organiserar i Syrien, som delvis är konstgjorda. Jemen är ett land vars situation direkt påverkar det saudiska kungadömet, och det förklarar varför sauderna är så direkt inblandade där: de stöder Saleh, de står bakom hans ”avgång” – som är en maskerad som inte lurar någon, framförallt inte den radikala oppositionen som fortsätter kampen.

Än så länge har inte regimen i Algeriet skakats av folkliga mobiliseringar, hur förklarar du det?

Vi kan säga samma sak om Irak eller Sudan, liksom Libanon. Det är länder som har genomgått långa perioder av inbördeskrig. Under sådana förhållanden är det förståeligt och naturligt att folket

inte är särskilt benägna att rubba situationen. Det finns en rädsla för det okända, en fruktan för att de mest extremistiska fundamentalistiska krafterna ska återuppstå, en rädsla för att det smutsiga krig som Algeriet upplevde och för vilket folket har fått betala priset ska återupptas, inklusive genom regimen knep. Denna bakgrund är mycket viktig. Vi får inte glömma att Algeriet är ett land som redan har upplevt ett folkligt uppror 1988, som förvisso inte hade samma bredd eller organisationsformer som vi har sett detta år, men som ändå ledde till politisk liberalisering. Det uppsving som *Front islamique du salut* (FIS – Islamistiska räddningsfronten) nådde i valen avslutades som vi känner till genom en statskupp och inbördeskriget. Det är naturligt och normalt att folk inte vill upprepa detta scenario. Det är en stötesten i Algeriet där det saknas krafter som kan organisera en horisontell social allians på klassbasis, som skulle kunna bli grunden för ett nytt uppror. Det har funnits försök till mobiliseringar i Algeriet men de har fått föga gensvar. Perspektiven ser för närvarande ganska låsta ut. Det kan ändra sig om den regionala rörelsen som inleddes i Tunisien i december 2010 fortsätter att sprida sig. Vi bör också ta hänsyn till det faktum att grannländerna Tunisien och Libyen undergår en demokratisering som i båda fallen gynnar islamistiska krafter som liknar det tidigare FIS, som undertrycks i Algeriet. I slutändan kan det få direkta konsekvenser för situationen i Algeriet och det oroar den styrande militären.

Tror du att revolutionärerna kan segra i Syrien? Och vilka är dessa revolutionärer?

Massupproret i Syrien är framförallt ett uppror från den folkliga basen, där ungdomen är spjutspetsen. Det uttrycker ursinnet mot en familjediktatur som har härskat i 41 år. Hafez el-Assad tog makten 1970 och dog år 2000 efter 30 år vid makten, och sedan dess har hans son Bashar, som befordrades till posten när han bara var 34 år, härskat i 11 år. Det finns alltså en mycket förståelig förbittring, i synnerhet som den sociala aspekten, som ständigt finns närvarande i bakgrunden och som en del av upprorens infrastruktur, är mycket påtaglig i Syrien. Det är ett land som under årtionden har varit utsatt för ekonomiska liberaliseringsreformer. De har blivit allt fler på senare år och återspeglas i en svindlande ökning av levnadsomkostnaderna, en mycket besvärlig samhällssituation och omfattande fattigdom (30% av befolkningen lever under fattigdomsgränsen). Detta samverkar med regimen minoritetskaraktär vad gäller tro, där den härskande klickens huvudsakligen tillhör den alawitiska minoriteten. Allt detta förklarar varför vi, när väl inspirationen kom med exemplen i Tunisien, Egypten och slutligen Libyen – inklusive den internationella interventionen i det sistnämnda landet, som uppmuntrade syrierna att skrida till handling i förhoppning att det skulle få regimen att avstå från att förtrycka den våldsamt – har upplevt en explosion av en rörelse som ingen politisk kraft kan påstå sig ha kontroll över och än mindre ha satt igång. Det är speciellt nätverk av ungdomar – som vi har sett överallt från Marocko till Syrien och vilka använder nya kommunikationstekniker (som det mycket omtalade Facebook) – som har tagit initiativ till och organiserat upproren i form av ”lokala samordningskommittéer” som nu har bildat ett förbund som fortsätter att driva på rörelsen. De har inga politiska anknytningar.

Men det finns också politiska krafter som sluter sig samman för att ”representera” rörelsen. Vi har sett hur det uppstått två krafter, två konkurrerande grupperingar. En som på det hela taget omfattar vänsterkrafter, varav en del inte stod i radikal opposition till regimen och har en tvetydig inställning till den efter att uppmanat till dialog med den, och tror att den kan fungera som medlare mellan det folkliga upproret och regimen och övertyga den sistnämnda att genomföra reformer. De har snabbt sett att detta inte fungerade och har sedan dess till största delen anslutit sig till målet att störta regimen.

Den andra omfattar partier som är mer radikala i sitt motstånd mot regimen, en blandning av krafter från Muslimska brödraskapet (som även här spelar en central roll) till Demokratiska folkpartiet (som uppstått ur en splittring från det syriska kommunistpartiet) som ideologiskt har utvecklats på ett ”italienskt” sätt men fortfarande utgör en opposition från vänster mot regimen, liksom de kurdiska partierna. Dessa krafter har bildat det Syriska nationella rådet (SNC) som har accepterats av en stor del av den syriska folkliga rörelsens gräsrotter som sina representanter, även om det inte

innebär att rörelsen kontrolleras av politiska nätverk. Det är alltså en egendomlig situation som återspeglas i det faktum att de har valt att anförtro ordförandeskapet över SNC till Burhan Ghalioun, en oberoende politiker som står något till vänster. Vi kan se att han nu alltmer deltar i ett diplomatiskt spel under ledning av Muslimska brödrskapet i förbund med Turkiet och USA. Det är en farlig dynamik.

Slutligen har vi de oliktankande inom armén. Efter flera månaders förtryck hände verkligen det som borde ha hänt. Trots att det saknats en organisation som kunde organisera soldaternas övergång till den folkliga revoltens sida, så har soldaternas missnöje lett till inledningsvis helt oorganiserade avhopp. Efter augusti bildade de den Fria syriska armén, mot bakgrund av inledningen av ett inbördeskrig med sammandrabbningar mellan dessa oliktankande inom armén och regimen livvaktsgarden.

Det finns alltså ett spektrum av krafter i Syrien. Eftersom det inte har existerat något politiskt liv i landet på årtionden – även om regimen är mindre totalitär än vad som var fallet i Libyen – så är det omöjligt att veta den enas eller andras relativa vikt. Vi måste invänta störtandet av regimen, om det kommer till stånd, och fria val för att se vilken relativ styrka de organiserade politiska strömningarna har.

För att återvända till Libyen: innebär Gaddafis fall att inbördeskriget är slut eller kan det återuppstå väpnade sammandrabbningar, och vilka är i så fall huvudpersonerna?

För det första bör man understryka att den mer än 40 år långvariga totalitära regimen i Libyen hade tystat ned all form av politiskt liv. Således är Libyen inte kartlagt i politiska termer, och ingen vet vilken sorts politiskt landskap som kommer att uppstå där, eller kommer att uppstå efter valen i landet om de kommer till stånd.

Om du med inbördeskrig menar det krig som kulminerade med arresteringen och avrättningen av Gaddafi och därefter arresteringen av hans son, då är det för tillfället i huvudsak slut. Istället har vi för närvarande en kaotisk situation, lite som i Libanon under de första åren av inbördeskriget efter 1975, eller för att ta ett extremt fall som i Somalia. Det finns en regering men ingen stat. Om vi med staten först och främst menar dess väpnade ryggrad, så finns det inte längre någon armé i Libyen (även om det görs försök att återupprätta den): det finns en mångfald miliser som byggts upp på olika grundvalar, regionala, stammässiga, politiskt-ideologiska, och så vidare. Den regionala faktorn i dess mest inskränkta betydelse – exempelvis Misrata eller Zintan – är avgörande. Varje region har sin egen väpnade milis.

Det vittnar om den folkliga karaktär som kriget som störtade regimen hade. Det som vi har upplevt i Libyen är utan skuggan av tvivel ett folkuppror och till och med ett folkkrig i dess mest klassiska form: civila med alla möjliga yrken förvandlades till soldater som kastade sig in i kriget mot regimen.

De som trodde att NATO:s intervention innebar slutet på upprorets folkliga karaktär och förvandlade rebellerna till marionetter för NATO gjorde ett allvarligt misstag. De flesta av dem som sa detta försökte dessutom rättfärdiga sitt stöd till Gaddafis regim mot den libyska revolutionen. Vi har sett alla möjliga åsikter och en obeskrivlig förvirring inom den internationella vänstern. Att tro att NATO skulle ha kontroll över situationen efter störtandet av Gaddafi var att hysa enorma illusioner. USA har inte lyckats kontrollera Irak med en massiv truppinsats i detta land, så hur kan man tro att de skulle kunna kontrollera Libyen till och med utan att ha trupper på marken.

De möjligheter till folkliga protester som frigjordes av upproret mot Gaddafi existerar fortfarande i Libyen. Titta till exempel på de demonstrationer som ägde rum i Benghazi den 12 december mot Nationella övergångsrådet (NTC) och mot det faktum att det försöker välja in personer med band till den gamla regimen. NATO har hela tiden givit NTC rådet att inlemma medlemmar ur Gaddafis regim, och sagt att det är de lärdomar man ska dra av fiaskot i Irak. Nå, det förkastas av folket, det

finns folkrörelser som är mot det. Titta också på organiseringen av kvinnor – för första gången har det uppstått en självständig kvinnorörelse i Libyen, och den mobiliserar både mot våldtäkter och kring frågan om politisk representation. Civila har också protesterat och vill bli av med miliserna. Libyen är ett land där situationen exploderar åt alla håll, där de möjligheter som väckts av upproret visar sig på ett kraftfullt sätt.

Förvisso hämmas perspektiven genom att det saknas en vänster, och med tanke på hurudan regimen har varit och vad den har gjort med all sorts politisk opposition. Men det har ändå skett en del små framsteg – exempelvis bildandet av en Oberoende fackföreningsfederation som har upprättat band till sin egyptiska motsvarighet. Vi får se vad som händer.

Utifrån just upproret och det väpnade störtandet av regimen och trots det imperialistiska ingripandet under konflikten, är Libyen åtminstone för tillfället det land i regionen som hittills har upplevt de mest radikala förändringarna. Gaddafiregimen har krossats fullständigt, även om det finns kvar rester som provocerar fram folkliga mobiliseringar. Men regimen grundläggande strukturer har fallit – vilket skiljer sig en hel del från Tunisien, Egypten, för att inte tala om Jemen. Ännu mer än i Tunisien finns regimen grundläggande strukturer kvar i Egypten, där en militärjunta till och med har makten i Kairo.

Av alla arabiska länder är Tunisien det land där arbetarrörelsens organisationer – fackföreningarna – har den längsta traditionen och starkaste organiseringen. Men arbetarrörelsen marginaliserades under valen till konstituerande församlingen. Tror du att vi bevittnar inledningen på en stabilisering, eller bara ett parlamentariskt mellanspel?

Tunisien är ett land där det finns en verklig borgarklass som tolererade eller gynnades av Ben Alis regim. Denna borgarklass har tagit sin tillflykt till resterna av Bourguibas regim – det vill säga den regim som fanns innan Ben Ali grep makten – som företräds av Béji Caïd Essebsi, som var premiärminister fram till valen. Idag försöker den tunisiska borgarklassen dra till sig den nya majoriteten – partiet Ennadha, ”Kongressen för republiken” under ledning av den nye presidenten Moncef Marzouki och så vidare. Borgarklassen kan införliva dessa krafter eftersom de inte har något antikapitalistiskt socialt eller ekonomiskt program. Tvärtom, de är antingen mer eller mindre progressiva liberala demokrater som Marzouki, eller en islamistisk strömning av fundamentalistiskt ursprung, Ennadha, som den nye premiärministern Hamadi Jabali tillhör, och som påstår sig ha gått utöver sin fundamentalistiska karaktär och blivit en tunisisk motsvarighet till Turkiets regeringsparti AKP. Precis som det turkiska storkapitalet har anpassat sig mycket bra till AKP under ledning av Recep Tayyip Erdogan, som idag till och med har blivit dess bästa representant, så försöker den tunisiska borgarklassen absorbera Ennadha.

Samtidigt fortsätter rörelsen på gräsrotsnivå. Valen hade knappt tagit slut förrän vi såg ett uppror i gruvområdet Gafsa – vars strider speciellt 2008 föregick revolutionen som bröt ut i december 2010. Precis som 2008 gäller protesterna denna gång sociala frågor, kraven på rätten att arbeta och på jobb. Och det kommer att fortsätta, ty rörelsen i Tunisien inleddes kring sociala frågor och koalitionen som nu sitter vid makten har inget svar på dem.

Så i Tunisien finns en gynnsam jordmån för att bygga en politisk kraft som grundar sig på arbetarrörelsen, under förutsättning att vänsterkrafterna tar initiativ i denna riktning.

Hur utvecklar sig mobiliseringarna i Jemen efter president Ali Abdulah Salehs avgång?

Rörelsen fortsätter även i Jemen. En stor del av oppositionen inser mycket väl att Salehs avgång bara är ett försök att ändra på fasaden utan att förändra grunden.

Inför denna föga övertygande kompromiss samlar de separatistiska kraven också kraft i Sydjemen. Man får inte glömma att Jemen förenades först 1994 efter att under lång tid ha varit delad i två stater. Staten i söder var den enda regim i regionen som identifierade sig med marxismen, med föga

kända men anmärkningsvärda sociala erfarenheter. Efter ett byråkratiskt förfall – som underlättades genom dess beroende av Sovjetunionen – föll regimen samman sedan dess beskyddarstat hade kollapsat. Men vi ser på nytt en separatistisk rörelse i söder som betraktar sig själv som socialt mer utvecklat än norr, där förkapitalistiska, stam- och andra strukturer har större betydelse.

I Jemen finns det också ett sekteristiskt krig med en minoritet som drabbats av angrepp från Salehs regim, och vi har också al-Qaida – Jemen är idag det arabiska land där al-Qaida är allra starkast militärt. Jemen är således en enorm krutdurk.

Vad tror du om svårigheterna i Europa att leda solidaritetskampanjer med revolutionerna i arabvärlden?

Tvärtemot vad frågan antyder anser jag att det har funnits mycket starka sympatier, till och med i USA, med upproret i Tunisien och ännu mer med upproret i Egypten.

Att det inte ledde till mobiliseringar verkar bero på att folk inte har sett någon speciell anledning att mobilisera. Jag tänker inte ge mig in på någon alternativhistoria, men jag tror att om regeringarna i väst hade försökt ingripa och förtrycka revolutionen i Tunisien eller Egypten så skulle det ha uppstått en betydande solidaritetsrörelse. I fallet Libyen ingrep västregeringarna åtminstone skenbart, i allmänhetens ögon, på rätt sida. Där ställs i allmänhet motsatt fråga: varför var det inga mobiliseringar mot västvärldens militära intervention? I fallet Syrien hör folk motsägelsefulla bedömningar, och de ser att deras regeringars inställning är ”försiktig”, ett faktum som inte uppmuntrar dem att mobilisera.

Jag ser saker och ting på ett annat sätt. Ekot från de arabiska upproren är mycket starkt bland världens folk. Vi har redan upplevt mobiliseringarna i Wisconsin, USA i februari 2011, som använde Egypten som utgångspunkt, och vi har sett den stora fackföreningsdemonstrationen i London i mars, där många plakater hänvisade till Egypten, eller rörelsen av Indignerade i Spanien och Grekland, och den nyligen inträffade ockupationsrörelsen som har spridit sig över USA och på andra ställen. Överallt hänvisar man till det som hände i arabvärlden, och i synnerhet till upproret i Egypten – eftersom det var mycket större fokus i media på händelserna i Egypten än på de andra. Folk säger: ”Vi ska göra samma sak som de”, ”De vågade göra det, vi ska göra det!” Man ska naturligtvis inte överdriva åt andra hållet. Jag är fullt medveten om gränserna för detta, även där rörelserna har fått en betydande bredd, som i Spanien. Inte i något europeiskt land finns det idag en situation som liknar den i arabvärlden, det vill säga en kombination av svår samhälls-kris och illegitima despotiska regeringar. I Europa med sina borgerligt demokratiska regimer får inte saker och ting denna skärpa, och genom att återkommande ta sin tillflykt till valurnorna lyckas man lugna ner den explosiva situationen.

Det handlar enligt min åsikt inte så mycket om att organisera solidariteten, eftersom det för närvarande inte sker någon intervention från väst mot upproren i regionen – om det skulle ske så blir det givetvis nödvändigt att mobilisera mot det. Men just nu är det viktigare att inspireras av regionens exempel, som visar att en massrörelse kan genomföra radikala förändringar av situationen i ett land. Det är en lärdom som ökar i allt snabbare takt idag, och det förefaller mig vara det viktigaste.

Tror du inte att den nu helt fallfärdiga historiska, traditionella vänstern har tappat orienteringen och att det håller tillbaka mobiliseringarna? Du nämnde rörelsen av Indignerade men det finns också en rörelse som säger ”inget parti, ingen fackförening företräder oss”, vilket innebär att den inte känner sig knuten till denna traditionella vänster, eller åtminstone inte på samma sätt som förr..

I grund och botten tror jag att vi sedan några år har stått inför en historisk omvandling av vänsterns politiska former, arbetarrörelsens former, klasskampens former. Det verkar som om det som återstår av vänstern förstår denna omvandling på ett mycket ojämnt sätt. Det finns fortfarande alltför många människor som fortsätter att tänka inom den tankekonstruktion som ärvts från 1900-talet. Och ändå

är erfarenheterna för 1900-talets vänster, som på ett tragiskt sätt har slutat i en bankrutt, idag helt förlegade. Vi måste förnya oss med en syn på klasskampen som är mycket mer horisontell, mycket mindre vertikal och centraliserad än den modell som trängt sig på vänstern sedan bolsjevikernas seger 1917. Idag gör den teknologiska revolutionen det möjligt med mycket mer demokratiska organisationsformer, mer horisontella, i nätverk... Det är vad unga människor gör. Det är vad vi ser i arbete inom den pågående rörelsen i arabvärlden. Men utan att hysa några illusioner: att tro att Facebook kommer att vara 2000-talets motsvarighet till det leninistiska partiet vore att hysa alltför stora illusioner. Men mellan dessa två finns det utrymme för uppfinningsrika kombinationer av mycket mer demokratiska politiska organisationer som använder dessa tekniker som kan knyta samman nätverk av medborgare och tilltala den nya generationen. Den nya generationen har praktiskt taget fötts in i dessa teknologier, vi ser hur de använder dem och infogar dem i sina liv. Det tecknar en framtid som gör det nödvändigt för vänstern att på nytt beväpna sig politiskt, ideologiskt och organisatoriskt i världsskala. Det är den utmaning vi står inför, och som också visar sig genom det som händer i arabvärlden. Denna utmaning illustrerades redan av zapatisternas revolt, som var ett kraftfullt försök att på nytt uppfinna den radikala vänsterns uttrycksformer, därefter med rörelsen för global rättvisa och i hur delarna inom denna rörelse tänkte. Och i upproren i arabvärlden, de Indignerade, ockupationsrörelsen och så vidare ser vi idag en explosion av mobiliseringar, i synnerhet bland ungdomar men inte bara bland dem, som använder dessa aktionsmetoder. Den radikala vänstern behöver ladda om sina batterier. Det är av avgörande vikt att försöka förena den radikala vänsterns programmatiska och teoretiska arv, det marxistiska arvet, med dessa moderna former, detta radikala förnyande av organisations- och uttrycksformerna, för att bygga 2000-talets revolutionära vänster.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)